

Το έργο του ακαδημαϊκού δασκάλου και οργανωτή ερευνών Gunnar Hering στην *Alma Mater Rudolphina* της Βιέννης

JOHANNES KODER

ΣΤΗΝ ΑΡΧΗ της ομιλίας μου αισθάνομαι την υποχρέωση αλλά και την τιμή να σας διαβιβάσω τους χαιρετισμούς και τη βαθιά ευγνωμοσύνη του πρύτανη του πανεπιστημίου της Βιέννης κ. Alfred Ebenbauer, όπως και του κοσμήτορα της Φιλοσοφικής Σχολής, κ. Herwig Friesinger, τους οποίους και αντιπροσωπεύω εδώ, ανταποκρινόμενος στην πρωτοβουλία σας για την οργάνωση του μνημοσύνου. Και οι δύο, σε προσωπικές συνομιλίες, με βεβαίωσαν πως λυπούνται επειδή τους ήταν αδύνατο να συμμετάσχουν αυτοπροσώπως στο μνημόσυνο για τον Gunnar Hering· έναν συνάδελφο που τον γνώριζαν και οι δύο από κοντά και τον εκτιμούσαν ως επιστήμονα και άνθρωπο.

Για να αντιληφθείτε το μέγεθος της δραστηριότητας του Gunnar Hering στο πανεπιστήμιο της Βιέννης, θα πρέπει να σας σκιαγραφήσω με λίγα λόγια τη θέση και την αξιολόγηση των ελληνικών σπουδών και ιδιαίτερα της νεοελληνικής φιλολογίας και ιστορίας στην Αυστρία. Οι πρώτες ενέργειες για την ίδρυση νεοελληνικών σπουδών στην Αυστρία έγιναν από την κλασική φιλολογία. Η κλασική φιλολογία, η αρχαία ιστορία και η κλασική αρχαιολογία, όπως είναι γνωστό, εκτιμώνται πολύ και παραδοσιακά υποστηρίζονται στα αυστριακά πανεπιστήμια. Βασισμένος σ' αυτή την υψηλή εκτίμηση για τις κλασικές σπουδές ο Herbert Hunger επέτυχε στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, με τη δυναμική συμπαράσταση του γνωστού κλασικού φιλόλογου Albin Lesky καθώς και άλλων αυστριακών επιστημόνων να αναγνωρισθεί η βυζαντινολογία στην πατρίδα μου ως αυτόνομος πανεπιστημιακός κλάδος: Ήδη από το 1961 ο Endre von Ivanka edίδαξε, για μερικά χρόνια, βυζαντινή φιλολογία και ιστορία των ιδεών στο πανεπιστήμιο του Graz, ενώ το 1962 ο Herbert Hunger ανακηρύχθηκε τακτικός καθηγητής της βυζαντινολογίας στο πανεπιστήμιο της Βιέννης και συνάμα διευθυντής του νέου Institut für Byzantinistik που ιδρύθηκε επίσης τότε.

Συνειδητός φιλέλληνας ο Hunger αντελήφθηκε πολύ γρήγορα, ότι η μελέτη της νεότερης εποχής είναι απαραίτητη στα πανεπιστήμια της Ευρώπης για μια συνολική εικόνα του ελληνισμού, και γι' αυτό το λόγο προωθούσε την εγκατάσταση των νεοελληνικών σπουδών στο Ινστιτούτο ήδη από τα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του. Παρ' όλες τις επιστημονικές και

πολιτικές ικανότητες του Hunger, αυτό δεν ήταν εύκολο. Η ευκαιρία μιας «μικρής λύσης» βρέθηκε μόνον το 1974, με τη γενική μεταρρύθμιση των πανεπιστημιακών σπουδών στην Αυστρία. Τότε, μετονομάσαμε το Ινστιτούτο και τον κλάδο (Studienrichtung) σε «Byzantinistik und Neogräzistik» (με τον όρο, εκ μέρους του αυστριακού Υπουργείου Επιστημών, ο κλάδος αυτός να υπάρχει μόνον στη Βιέννη), και διοργανώσαμε μίαν ενιαία βασική εκπαίδευση βυζαντινολογίας και νεοελληνικών σπουδών στο πρώτο ήμισυ των σπουδών, ενώ για τα τελευταία πέντε με έξι εξάμηνα προβλέπεται μια εξειδίκευση για τους φοιτητές σε έναν από τους δύο κλάδους, το μεσαιωνικό ή το νεώτερο.

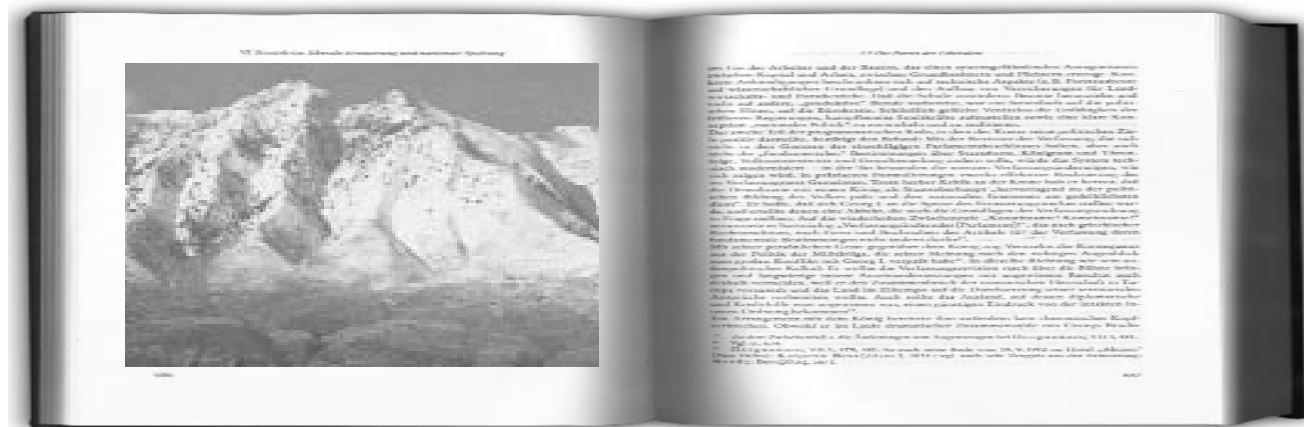
Όπως συνηθίζεται για τις «μικρές» σπουδές στα αυστριακά πανεπιστήμια, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα προβλέπει μαθήματα εξίσου στη γλώσσα, τη φιλολογία και την ιστορία, μια συνολική δηλαδή εκπαίδευση για τον πολιτισμό ενός γεωπολιτικού χώρου. Αντιλαμβάνομαι ότι αυτές οι απαιτήσεις για κάθε ελληνιστή πρέπει να είναι δυσκατανόητες, ή ίσως και ανεκπλήρωτες, αλλά από την οπτική γωνιά μιας μικρής χώρας εμφανίζονται ως optimum και maximum.

Για να επανέλθω στα νεοελληνικά: Το 1974 ο Πολυχρόνης Ενεπεκίδης, ήδη από το 1953 υφηγητής, διορίσθηκε έκτακτος καθηγητής της βυζαντινής και νεοελληνικής λογοτεχνίας. Όλα αυτά βέβαια, έγιναν χωρίς πρόσθετη χρηματοδότηση, χωρίς αξιολογη βιβλιοθήκη και χωρίς ειδικό επιμελητή ή άλλο επιστημονικό προσωπικό. Αυτό ήταν ένα πρώτο βήμα. Μετά τη συνταξιοδότηση του Ενεπεκίδη, το 1982, ο Herbert Hunger κατόρθωσε να προκηρυχθεί μια τακτική πλέον έδρα νεοελληνικών σπουδών, σε συνδυασμό με μια θέση επιμελητή, με επαρκή χρηματοδότηση για τη βιβλιοθήκη και ό,τι άλλο χρειαζόταν.

Έτσι, όταν στα τέλη του 1982, ο Gunnar Hering ανακηρύχθηκε στη Βιέννη ο πρώτος τακτικός καθηγητής της Neogräzistik, έπρεπε να αρχίσει σχεδόν από την αρχή. Τον βοήθησαν όμως εδώ η προσωπική του αφοσίωση, αλλά και η πείρα του από διάφορα πανεπιστήμια της Γερμανίας, ειδικά από το πανεπιστήμιο του Göttingen, όπου είχε διδάξει επί δέκα χρόνια (1973-1983) ως τακτικός καθηγητής (C4) της

ιστορίας της Ανατολικής Ευρώπης. Εκεί, στο Göttingen, είχε αναλάβει επίσης για δύο χρόνια τα καθήκοντα του κοσμητορα της Φιλοσοφικής Σχολής.

Στη Βιέννη ο Gunnar Hering αφιέρωσε αρχικά όλες του τις δυνάμεις στην ίδρυση και οργάνωση του νεοελληνικού τμήματος της βιβλιοθήκης του Ινστιτούτου μας. Αποτέλεσμα των ενεργειών του αυτών είναι να διαθέτουμε σήμερα στη Βιέννη μια από τις καλύτερες επιστημονικές βιβλιοθήκες νεοελληνικών σπουδών μεταξύ των πανεπιστημίων της Κεντρικής Ευρώπης. Στο Ινστιτούτο ο Gunnar έγινε τρεις φορές (για πέντε χρόνια) διευθυντής. Επί πλέον ήταν δύο χρόνια (1990-1992), πρόεδρος των καθηγητών της Φιλοσοφικής Σχολής (της «Kurie»), παρ' όλο που, θα έλεγα, μισούσε τα καθήκοντα αυτού του είδους: Θυμά-

μαι προσωπικά, πόσες φορές ο ίδιος χαρακτηρίζει τα διοικητικά αυτά καθήκοντά του με τα λόγια «Aachentsättlich!», που θυμίζουν το χαρακτηριστικό διαλεκτικό χρωματισμό της καταγωγής του. Όπως λέγει ο Γκαίτε: «Wir alle leiden am Leben» («Εμείς όλοι υποφέρουμε από τη ζωή»). Γι' αυτό το λόγο ο Gunnar Hering είχε μιαν αρχή, την οποίαν τηρούσε σχεδόν απαράβατη: Το πρωί ήταν ερευνητής, το απόγευμα διοικητικός και οργανωτικός, ενώ αφιέρωνε τα βράδια ως δάσκαλος στους μαθητές.

Στα διοικητικά του καθήκοντα βρέθηκε μπροστά σε ένα δίλημμα, για το οποίο έχω βαθιά κατανόηση: Από τη μια πλευρά τον χαρακτήριζε αντιπάθεια απέναντι στη διόγκωση διοικητικών δραστηριοτήτων και ιδίως άγονων συζητήσεων με το τεράστιο χασομέρι τους, από την άλλη πλευρά όμως ήταν ένας βαθιά πεπεισμένος δημοκράτης, μια νοοτροπία άλλωστε, που τη βίωνε ασυμβίβαστα από την εποχή της επταετίας. Στις συνεδριάσεις του διοικητικού συμβουλίου του Ινστιτούτου, και στην προσπάθειά του να συντομεύει τις ατέρμονες συζητήσεις, χρησιμοποίησε μερικές φορές ένα τέχνασμα ισχυριζόμενος ότι «ομάδες φοιτητών» ή «αποστολές φοιτητών» («Delegationen von Studenten») του είχαν ζητήσει κάτι ομόφωνα, και γι' αυτό θά'πρεπε να γίνει. Την πρώτη φορά που το άκουσα έμεινα έκπληκτος, διότι δεν θυμόμουν καθόλου τέτοιες «αποστολές», αλλά έπειτα τον κατάλαβα πολύ καλά.

Πολύ περισσότερο από τα διοικητικά πράγματα τον ενδιέφερε η αναμόρφωση και μεταρρύθμιση των σπουδών. Ως ερευνητής προπάντων ιστορικός και ως δάσκαλος ο Gunnar Hering προσέχε την ισορροπία της ιστορίας με τη φιλολογία, τη λογοτεχνία και τη γλώσσα, με σαφή οριοθέτηση βέβαια απέναντι στην εκπαίδευση διερχομένων, την οποία για διάφορους λόγους απομάκρυνε από το Ινστιτούτο.

Ως ενθουσιώδης δάσκαλος χαιρέτισε, το 1992, τις δυνατότητες του ευρωπαϊκού προγράμματος Erasmus και ίδρυσε ένα από τα πρώτα σχετικά δίκτυα της Αυστρίας, με κέντρο το πανεπιστήμιο της Βιέννης και μέλη τα πανεπιστήμια των Αθηνών, της Πάδοβας, του Birmingham και της École Normale Supérieure του Παρισιού.

Για τους μεταπτυχιακούς φοιτητές ο Gunnar προσπάθησε, όσο του ήταν δυνατόν να συντονίζει τα ερευνητικά προγράμματα που είχε αρχίσει και διηύθυνε, με τα θέματα των διπλωματικών εργασιών και διδακτορικών διατριβών των μαθητών του, παρ' όλο που τους άφηνε απόλυτη ελευθερία να διαλέγουν τα θέματα των ερευνών τους: Τους εξηγούσε πάντα όταν ένα θέμα δεν του φαινόταν καλό ή χρήσιμο, αλλά το παρακολουθούσε οπωσδήποτε χωρίς να τους πιέζει.

Για τη διάδοση των ερευνητικών αποτελεσμάτων των μαθητών και συναδέλφων του ο Gunnar ίδρυσε μια νέα σειρά επιστημονικών μονογραφιών με τίτλο «Studien zur Geschichte Südosteuropas» (ως τώρα έχουν κυκλοφορήσει 13 τόμοι). Τον τίτλο της σειράς (Südosteuropa!) τον θεωρώ ενδεικτικό για την αντίληψη που είχε για την ιστορία του ελληνοισμού και της Ελλάδας στην νεώτερη εποχή: Έβλεπε την ιστορική και πολιτισμική εξέλιξη των Ελλήνων, παρ' όλες τις ιδιομορφίες της, όχι σαν μεμονωμένη, αλλά πάντοτε ριζωμένη και στενά συνδεδεμένη με τη γενικότερη ιστορία των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ευρώπης.

Αυτή η συνολική αντίληψη της ιστορίας αναδύεται σαφέστατα και από τα ερευνητικά προγράμματα που ξεκίνησαν με την πρωτοβουλία του Gunnar Hering και τα οποία διηύθυνε ο ίδιος στο πανεπιστήμιο της Βιέννης και την Αυστριακή Ακαδη-

μία Επιστημών. Συνειδητά επίσης, πάντοτε επεδίωκε (και βρήκε) τη συνεργασία άλλων διακεκριμένων επιστημόνων της Βιέννης καθώς και άλλων επιστημονικών κέντρων για παράδειγμα αναφέρω τη συνεργασία του με το γνωστό σλαβολόγο Radoslav Katicic.

Τα ερευνητικά προγράμματα του Gunnar διακρίνονταν για τη διεπιστημονικότητά τους, και τα πραγματοποιούσε σε συνεργασία όχι μόνον με σλαβολόγους και τουρκολόγους, αλλά και με γλωσσολόγους, με ρομανιστές και με ιστορικούς της κοινωνίας και της οικονομίας.

Για τις έρευνες του Gunnar Hering, τα βιβλία και τα άρθρα του, τη μεθοδολογία και την επιστημονική του προσωπικότητα μίλησαν και θα μιλήσουν ακόμα άλλοι, πιο κατάλληλοι – σ' εμένα απομένει να αναφέρω απλώς τους τίτλους των πιο σημαντικών προγραμμάτων, για τα οποία ανέλαβε, μαζί με άλλους στη Βιέννη, την πρωτοβουλία και διεύθυνση:

* Ως πρώτο αναφέρω εδώ το πρόγραμμα «Τα ταξιδιωτικά και το βίωμα της ξενιτιάς, από την Αναγέννηση ως σήμερα («Reiseberichte und das Erlebnis der Fremde, von der Renaissance bis heute»), που επικεντρώνεται στην έρευνα των στερεοτύπων και υποστηρίζεται από το 1993 από το αυστριακό Υπουργείο Επιστημών. Το διηύθυνε μαζί με τον ρομανιστή Michael Metzeltin. Ως πρώτο καρπό της συνεργασίας αυτής περιμενόμενους την ολοκλήρωση της διδακτορικής διατριβής της Η. Χατζηπαναγιώτη με θέμα «Das Erlebnis der Fremde: Reiseberichte des 18. Jahrhunderts über den griechischen Siedlungsraum».

* Στη δεύτερη θέση ας αναφερθεί το πρόγραμμα «Ιστορία των ιδεών της νεώτερης εποχής στη Νοτιοανατολική Ευρώπη» («Ideengeschichte der Neuzeit in Südosteuropa»). Στα πλαίσια αυτού του προγράμματος θα τυπωθεί σύντομα από την Αυστριακή Ακαδημία το βιβλίο της Ελένης Φουρναράκη *Institutrice, femme et mère: Idées sur l'éducation des femmes grecques au XIXème siècle (1830-1880)*.

* Το τρίτο πρόγραμμα διηύθυνε ο Gunnar Hering μαζί με τον István Nyomarkay (του πανεπιστημίου της Βουδαπέστης) και τον Radoslav Katicic, στα πλαίσια της Αυστριακής Ακαδημίας και με τη χρηματοδότηση του Αυστριακού Ιδρύματος Ερευνών. Το πρόγραμμα έχει τίτλο «Ιστορία της ανάπτυξης της πολιτισμικής ορολογίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη» («Geschichte des Ausbaus der Zivilisationsterminologie im Südosten Europas»).

* Το τέταρτο πρόγραμμα στεγάζεται επίσης στην Αυστριακή Ακαδημία και συγκεντρώνει έρευνες για την «Οικονομική ιστορία της νοτιοανατολικής Ευρώπης» («Wirtschaftsgeschichte Südosteuropas»).

* Το πέμπτο θέμα: «Η αποδοχή της αυστριακής λογοτεχνίας και επιστήμης στην Ελλάδα» («Die Rezeption österreichischer Literatur und Wissenschaft in Griechenland») έχει ως κέντρο βάρους το πανεπιστημιακό ινστιτούτο και συνίσταται προπάντων από διάφορα θέματα διδακτορικών διατριβών, π.χ. για το

«Αρσενικό και το θηλυκό στην ελληνική πεζογραφία», ή για την «ιστορία της Νέας Εστίας» ή και για την «Αποδοχή της αυστριακής ιστορικής επιστήμης στην Ελλάδα» («Maskulinität und Femininität in der griechischen Prosaliteratur», «Geschichte der Nea Estia», «Die Rezeption österreichischer Geschichtswissenschaft in Griechenland»).

* Το έκτο θέμα, τέλος, που μελετήσαμε μαζί, επίσης στο πλαίσιο των ερευνητικών προγραμμάτων του Ινστιτούτου μας για τον υλικό πολιτισμό της Ανατολικής Μεσογείου έχει τον τίτλο «Επαγγελματική φιλοξενία στον ελληνικό χώρο (4ος-17ος αιώνας)» («Kommerzielle Gastlichkeit im griechischen Raum, 4. bis 17. Jahrhundert»).

Όλα τα επιστημονικά ενδιαφέροντα του Gunnar Hering, αλλά και, γενικότερα, η ζωή του όλη διαμορφωνόταν από την αγάπη του για την Ελλάδα, μια αγάπη βέβαια, που δεν ήταν τυφλή, αλλά γεμάτη θετική κριτική· ο Gunnar ήταν ένας αυστηρός, αλλά αξιόπιστος άνθρωπος, ένας γνήσιος φιλέλληνας. Ο Gunnar είχε δύο διαβατήρια, ένα γερμανικό και ένα αυστριακό, αλλά ο ίδιος ήταν περισσότερο ένας Έλληνας.

Το πανεπιστήμιο της Βιέννης θα προσπαθήσει με όλες του τις δυνάμεις να διατηρηθεί η τακτική έδρα των νεοελληνικών σπουδών, την οποία ο Gunnar Hering ως πρώτος κάτοχος λάμπρυνε· και θα ήθελα και από τη θέση αυτή να ευχαριστήσω το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του πανεπιστημίου Αθηνών και τον πρόεδρό του, κ. Λαμπρινουδάκη, για την ηθική τους υποστήριξη.

Θα προσπαθήσουμε να προκηρύξουμε την έδρα όσο πιο γρήγορα γίνεται και να βρούμε την καλύτερη και πιο αξία προσωπικότητα γι' αυτή τη θέση. Αλλά, είμαι βέβαιος ότι το μεγάλο κενό με τις πολλαπλές διαστάσεις του στο Ινστιτούτο και τη Φιλοσοφική Σχολή του πανεπιστημίου της Βιέννης μετά την mors immatura του Gunnar Hering, μετά το ΝΟΣΤΟ του θα αντιλαμβανόμαστε όλο και πιο έντονα όσο το χρονικό διάστημα από το σωματικό θάνατό του μεγαλώνει.